

- самоставлення до себе як професіонала, своєї професійної ефективності, контактів з професійним середовищем (поведінковий компонент);
- мотиваційних особливостей професійної поведінки та способів її саморегуляції (регуляційний компонент).

Список використаних джерел:

1. Бутузова Л. П. Асертивність особистості як основа становлення безпечної поведінки в підлітковому віці. *Проблеми психологічної безпеки: особистість, суспільство, держава*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 2010. С. 33–40.
2. Лучків В. З. Психологічні особливості розвитку асертивності в юнацькому віці: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / В. З. Лучків; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2017. 20 с.
3. Медведєва С. А. Розвиток асертивності майбутніх практичних психологів у процесі їх професійного становлення: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. К., 2010. 19 с.
4. Подоляк Н. Структура асертивності з позиції континуально-ієрархічного підходу. *Проблеми гуманітарних наук. Серія : Психологія*. 2018. Вип. 43. С. 128–139. Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/>
5. Рибалка, В. В. Теорії особистості у вітчизняній психології: навч. посіб. К.: ІПППО АПН України, 2006. 530 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-355-5-12>

Степанов А. Т.,
студент 3 курсу
Таврійського національного університету
імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна

ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНИХ ВИБОРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вибори як форма безпосереднього волевиявлення громадян, не перестає бути важливою потребою демократичного суспільства, навіть в умовах дії екстраординарних правових режимів, у тому числі в умовах воєнного стану. Українська політична дійсність відображається в наявному запиті українського суспільства на оновлення

влади, але відкритим залишається питання щодо форми реалізації такого оновлення.

Як зазначається в матеріалах соціологічних досліджень Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова чинний склад Верховної Ради України не користується довірою більше ніж половини українського суспільства (51%), натомість іншим дослідженням Центру Разумкова відмічається, що 61,6 відсотків громадян схильні до думки, що проведення чергових виборів у Верховну Раду в умовах воєнного стану не є доцільними [1, 10].

Наявні показники суспільної думки є абсолютно контрверсійними. У зв'язку з цим виникає питання щодо правової можливості та політичної доцільності проведення загальнонаціональних виборів у Верховну Раду та виборів Президента України в умовах воєнного стану, що триває.

Правовий аспект цього питання не містить жодних юридичних інструментів, які дозволяли б проведення виборів в умовах воєнного стану. Чинна Конституція в статті 83 Конституції України прямо визначає можливість проведення виборів до Верховної Ради нового скликання лише після скасування воєнного стану, якщо повноваження попереднього скликання закінчуються в умовах воєнного стану.

Важливо те, що зазначені положення статті 83 Конституції передбачають можливість проведення виборів Верховної Ради нового скликання саме лише після скасування воєнного стану, проведення виборів в умовах воєнного стану, який було припинено, нормою Конституції не передбачено.

Правова природа та різниця понять “припинення воєнного стану” та “скасування воєнного стану” пов'язується з усуненням обставин, які стали причиною введення правового режиму. Відтак в контексті взаємного тлумачення статті 83 Конституції та частини 2 статті 7 Закону України “Про правовий режим воєнного стану” проведення виборів до Верховної Ради України можливе лише за умови усунення загрози нападу чи небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, тобто лише після повного припинення бойових дій.

Тема проведення виборів до Верховної Ради попри наявність правового режиму воєнного стану є нагальною не лише як питання внутрішнє, але й знаходить своє відображення в порядку денному дискусій міжнародної спільноти. Переважно на рівні окремої думки певних діячів, констатується необхідність проведення виборів у будь-яких умовах. Така ідея пояснюється крізь принципи неможливості узурпації влади та необхідність дотримання демократичних засад. Відповідно виникає питання політичної доцільності проведення виборів за будь-яких умов [7].

Вибори є основним інструментом політичної боротьби, головний зміст якої полягає в законному та цивілізовану оволодінні політичною владою тими чи іншими політичними силами, а також впливом на формування державних владних органів та державної політики. Відсутність, або обмеження такого інструменту, безумовно, формує засилля одного політичного вектору та однієї політичної сили у владних структурах та органах.

Сьогодення української політики – наявність у однієї політичної сили простої більшості мандатів у вищому представницькому, законодавчому органі державної влади та недовіра більшості населення чинному законодавчому органу.

В таких умовах проведення виборів незалежно від діючого правового режиму в державі є політично доцільним, але така політична доцільність не відповідає існуючим засадам конституційного регулювання.

З іншого боку, політичний контекст не тільки виборів, а й виборчого процесу, що проходить в умовах воєнного стану, має також інші аспекти, які безпосередньо впливають на легітимність та легальність органів державної влади, що їх було обрано у відповідних особливих умовах.

Легітимність влади з точки зору політичної науки полягає у визнанні народом держави та міжнародною спільнотою владного статусу особи чи політичної сили. Легальність влади розкривається через оцінку відповідності порядку обрання та дій державного органу законодавству держави [5, с. 5].

Фактичні обставини сьогодення вказують на те, що реалізація активного виборчого права частини громадян не уявляється можливою хоча б з тієї причини, що станом на лютий 2023 року 18% території України є невідконтрольною органам державної влади України, відтак проведення виборів на цій території до скасування режиму воєнного стану унеможливлене.

З політичної точки зору, неврахування волевиявлення таких громадян за списками та мажоритарною системою дискредитує легітимність органу, що було обрано у відповідний спосіб [3, с. 6].

Юридична сторона питання полягає в тому, що позбавлення можливості волевиявлення частини громадян, що досі перебувають на невідконтрольній території, є, по-перше обмеженням їх активного виборчого права, до того ж є і обмеженням їх конституційної рівності з іншими громадянами України.

Заборона дискримінації та рівність перед законом, дотримання прав людини є одним з критеріїв чіткого розуміння верховенства права, який було закладено у Доповідь Венеційської комісії № 512/2009 від 04.04.2011 [2].

Саме додержання принципу верховенства права було однією з умов подання заявки України на членство в Європейському Союзі, як те зазначається в Рекомендаціях Європейської Комісії щодо статусу України на членство в ЄС. [9]

Відтак проведення виборів в умовах, що з очевидних обставин не дозволяють врахувати волевиявлення населення 18% території держави, а також органи, що обрані на підставі таких виборів не зможуть мати легітимний та легальний статус.

Інший політико-правовий аспект, який є перешкодою проведення виборів в умовах воєнного стану, стає обмеження певних прав, які діють в умовах зазначеного правового режиму. Відповідно до Указу Президента України № 64/2022, яким було введено правовий режим воєнного стану, в Україні на час дії такого режиму обмежено низку конституційних прав, до яких, зокрема, відносяться право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, право на мирні збори, тощо.

Вочевидь, реалізація пасивного виборчого права передбачає проведення передвиборчої кампанії, яка основана на політичній боротьбі, що у тому числі передбачає вільне вираження кандидатом свої поглядів, проведення зборів та мітингів, інших публічних заходів та акцій, обробку та розповсюдження інформації, що містить агітаційний характер.

Свобода політичної боротьби, в умовах цілком обґрунтованого обмеження прав людини владними органами, в сучасних правових умовах не можлива.

Реалізація заходів владного примусу або обмеження в умовах воєнного стану, виходячи з їх правової природи, є ситуативною необхідністю і такі заходи застосовуються відповідно до наявної ситуації.

Відтак відсутня жодна юридична гарантія того, що, обмеження прав людини владними органами, в рамках гіпотетичної передвиборчої кампанії не буде використано тими чи іншими силами в інтересах обмеження спроможності до політичної боротьби інших учасників виборчого процесу.

Як висновок, ані з політичної, ані з юридичної точки зору, проведення загально національних виборів не є доцільним в умовах воєнного стану.

Натомість проблеми, які можуть виникати з проведенням загальнонаціональних виборів у повоєнний час наразі є актуальними. Серед них варто виділити такі як: відсутність необхідної інфраструктури в постраждалих місцевостях, безпека, матеріальне забезпечення [6, с. 116].

Разом із тим в політичному аспекті проведення виборів у повоєнний час виникає питання щодо змісту політичної боротьби та політичного піару в умовах післявоєнного відновлення країни.

Венеціанська комісія в одній зі свої доповідей вказувала, що проведення виборів в умовах війни не є припустимим, до того ж однією з причин зазначалося те, що занепокоєння суспільства можуть суттєво відрізнятись від тих питань, на яких слід зосередити дискусію для обрання законодавчого органу на весь законодавчий період [12].

Відтак важливо зазначити, що цей фактор має значний вплив і на спектр суспільного інтересу в рамках політичної боротьби в умовах після війни. Серед факторів які можуть необгрунтовано вплинути на політичні вподобання громадян можна виділити: низький рівень життя, ті чи інші матеріальні потреби, задоволення яких може вплинути на політичні вподобання громадян, довготривалий вплив інформаційної блокади на певну категорію громадян, тощо [6, с. 117].

Таким чином, враховуючи наведені тези можна зробити висновок, що наявна правова та політична дійсність в Україні жодним чином не дозволяє проведення виборів в умовах воєнного стану. Такий виборчий процес ставить під значну загрозу реалізацію прав певної категорії громадян, а також дискредитує легітимність та легальність новообраних органів державної влади.

Натомість питання проведення виборів у повоєнний час залишається відкритим через низку соціальних та політичних аспектів, які можуть вплинути на спектр питань політичного дискурсу та, як результат, саме волевиявлення громадян.

Список використаних джерел:

1. Ведернікова І. Війна і вибори. Яка перемога важливіша?. Зеркало недели | Дзеркало тижня | Mirror Weekly. URL: <https://zn.ua/ukr/war/vijna-i-vibori-jaka-peremoha-vazhlivisha.html> (дата звернення: 08.10.2023).

2. Верховенство права. Доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні. м. Венеція, 25–26 берез. 2011 р.

3. Ключковський Ю., Венгер В. Передумови та виклики й проведення виборів в Україні у післявоєнний час. Дослідження з оцінки ситуації. 2022. С. 4.

4. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р.

5. Легітимність та легальність державної влади: науково правовий аналіз. *Право і суспільство*. 2017. Т. 2, № 4. С. 25.

6. Литвиненко І. Л. Обмеження виборчих прав громадян в умовах воєнного стану. Захист прав людини в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення. 2022. С. 117.

7. Можливість проведення загальнонаціональних виборів в умовах воєнного стану. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://cutt.ly/UwmeZm0r> (дата звернення: 08.10.2023).

8. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII : станом на 20 серп. 2023 р.

9. Рекомендації Європейської Комісії щодо статусу України на членство в ЄС | EEAS. *The Diplomatic Service of the European Union / EEAS*. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/рекомендації-європейської-комісії-щодо-статусу-україни-на-членство-в-єс_uk?s=232 (дата звернення: 08.10.2023).

10. Хмілевська В. Українці проти проведення виборів у розриві воєнного стану – соціопитування. *Зеркало недели | Дзеркало тижня | Mirror Weekly*. URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/vibori-u-zhovtni-2023-ho-ne-vidbudutsja-ne-cherez-vidsutnist-juridichnoji-mozhливosti-tse-rishennja-zelenskoho-.html> (дата звернення: 03.10.2023).

11. Центр Разумкова. Оцінка громадянами ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів (травень 2023р.). Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-traven-2023r> (дата звернення: 08.10.2023).

12. Holding referendums during wars and military threats is against European standards. *Venice Comission*. URL: <https://www.venice.coe.int/webforms/events/?id=3388> (date of access: 08.10.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-355-5-13>

Шаповалова А. М.,

*кандидат політичних наук, доцент,
кафедри філософії та історії*

*Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

ЗМІНА ПОЛІТИЧНОГО ЛАНДШАФТУ УКРАЇНИ У ВИМІРІ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Вторгнення росії на територію суверенної України не лише змінило політичний ландшафт, але й вплинуло на більш глобальні речі, такі як ідентичність та самоусвідомлення. Святкування 105-річчя від заснування Таврійського національного університету ім. В. Вернадського є яскравим прикладом того, як російська агресія здатна